

Р.С.Білик, к.е.н,

Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича,
м. Чернівці

**ЄВРОРЕГІОН „ВЕРХНІЙ ПРУТ”
У ФОРМУВАННІ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ
ТА У РОЗВИТКУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

У роботі окреслені основні напрямки удосконалення економічних зв'язків регіону, надані рекомендації щодо регулювання розвитку економічних зв'язків прикордонних територій, посилення ролі Євросоюзу „Верхній Прут” в розвитку прикордонних економічних зв'язків.

In-process basic directions of improvement of economic connections of region outlined, recommendations from adjusting of development of economic connections of boundary territories are given, strengthening of role of the European region «Verchnij Prut» in development of boundary economic connections.

Аналіз економічних зв'язків прикордонних територій свідчить про те, що рівень їх розвитку, інтенсивність транскордонного співробітництва в Україні, у його теперішньому стані ще не відповідає тим вимогам і завданням, які вони мають вирішувати. Зважаючи на те, що наша держава обрала чіткий і послідовний курс на євроінтеграцію, що передбачає оптимізацію економічних зв'язків, передусім на її західних прикордонних територіях, особливої актуальності сьогодні набувають проблеми дослідження факторів та тенденцій розвитку економічних зв'язків, формування дієвих механізмів забезпечення розвитку співпраці на українсько-молдавсько-румунському прикордонні.

З огляду на гостру потребу у формуванні структур, які б підтримували розвиток економічних зв'язків прикордонних територій, в тому числі через співробітництво з відповідними інституціями і структурними фондами ЄС, надзвичайно важливо задіяти потенціал наукового забезпечення регулювання економічного співробітництва у транскордонних регіонах задля створення ефективного та дієвого механізму узгодження інтересів на різних таксономічних рівнях та інструментів впливу на суб'єкти господарювання та управління прикордонних територій. Ці аспекти обумовлюють актуальність досліджуваної теми. Крім того, слід підкреслити, що в силу низки причин, українська регіональна наука та практика управління територіями не мають достатньої кількості наукових напрацювань з розвитку економічних зв'язків прикордонних територій, хоча саме ці зв'язки відіграють основну регулюючу та

адаптивну роль до нових умов господарювання в прикордонних регіонах країни під час її залучення до європейських інтеграційних процесів.

Утворення єврорегіону “Верхній Прут” завершило формування Україною системи спільних з країнами ЦСЄ транскордонних структур уздовж її західного кордону. Тому зараз найактуальніше завдання – це визначення ефективних механізмів транскордонної співпраці та спільного субрегіонального співробітництва з європейськими партнерами і міжнародними структурами. Рішеннями Ради єврорегіону “Верхній Прут” від 30.11.2000 р. визначено основні принципи субрегіонального партнерства і пріоритети транскордонної співпраці, а також найбільш ефективні механізми їхньої реалізації. За цими пропозиціями керівництвом землі Карінтія прийнято офіційне рішення щодо встановлення партнерства з єврорегіоном, існує тривалий досвід співробітництва з баварським округом Швабія (Німеччина), з потенційними субрегіональними партнерами у Франції, Данії та Ізраїлі. Рішення відповідають спільним інтересам країн і завданням подальшого розвитку ЄС на Схід. За таких умов можна розраховувати на значне збільшення технічної та фінансової допомоги з боку найвпливовіших європейських і міжнародних структур. Це дасть можливість сформувати економічну та комунікаційну інфраструктуру в зоні проходження майбутніх східних кордонів ЄС.

Проблемами дослідження прикордонних територій, міжтериторіального та транскордонного співробітництва в Україні почали займатися у кінці 80-х років співробітники Відділення Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України (м. Ужгород), а на початку 90-х – співробітники Інституту регіональних досліджень НАН України (м. Львів), Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ (м. Одеса), професорсько-викладацький склад Львівського, Ужгородського, Волинського, Донецького національних університетів, Української академії банківської справи (м. Суми) та інші. З середини 90-х років вчені виявляють значну зацікавленість до проблематики транскордонного співробітництва. Наукові дослідження цих проблем здійснюють

багато вітчизняних науковців: О.Амоша, П.Беленький, З.Бройде, В.Будкін, Б.Буркінський, О.Вишняков, С.Гакман, М.Долішній, В.Євдокименко, Є.Кіш, М.Козоріз, М.Лендъєл, Н.Луцишин, П.Луцишин, В.Ляшенко, Ю.Макогон, М.Мальський, А.Мельник, В.Мікловда, А.Мокій, В.Пила, С.Писаренко, І.Студенніков та вчені інших країн: П.Еберхардт, Р.Федан, Т.Коморніцкі, Т.Лієвські, З.Макєла, М.Ростішевські, А.Стасяк, З.Зьоло (Польща), Б.Борісов, М.Ілієва (Болгарія), С.Романов, В.Білчак, А.Вардомський, Й.Зверев (Росія), П.Кузьмішин, Ю.Тей (Словаччина), Д.Віллерс (Німеччина), Р.Рагті, Г.-М.Чуді (Швейцарія) та інші [1].

Нині у вітчизняній науці відсутні системні дослідження транскордонних регіонів та транскордонного співробітництва. Регіональна економіка лише в останні роки перейшла від застосування механізмів ліквідації диспропорцій регіонального розвитку шляхом міжрегіонального перерозподілу ресурсів для мобілізації потенціалу територій і застосування принципу субсидіарності. Окрім того, якщо розвиток транскордонного співробітництва знайшов організаційно-правове забезпечення, то міжрегіональне та міжтериторіальне співробітництво здійснюється без попередніх наукових досліджень та, у більшості випадків, спонтанно, на особистісному рівні. Дослідження проблем міжнародної співпраці регіонів, зокрема прикордонних та транскордонних, виявлення взаємного впливу суміжних територій сусідніх країн, становлення та розвиток транскордонного співробітництва, узагальнення закономірностей, основних принципів та організаційно-правових форм його розвитку, вироблення основних засад державної політики щодо прикордоння та механізмів й інструментів її реалізації на сучасному етапі стали предметом системного дослідження [1, с.9].

Метою створення єврорегіону „Верхній Прут” є розширення існуючих субрегіональних зв'язків та сприяння подальшому розвитку транскордонного співробітництва адміністративно-територіальних одиниць держав-засновників, окремих міст, інших населених пунктів, органів місцевого самоврядування, державного управління, окремих установ, підприємств, неурядових і громадських організацій, національних меншин та

окремих громадян у сферах економіки, освіти, науки, культури і спорту, а також розбудова нових механізмів міждержавного співробітництва та безпечний сталий (самовідтворюючий) розвиток регіону в рамках інтеграції до сучасного загальноєвропейського процесу.

Чернівецька область головувала в єврорегіоні з 20 листопада 2000 року до 20 листопада 2001 року. За цей період проведено п'ять засідань Ради єврорегіону, прийнято 34 рішення та резолюції, Статут єврорегіону, утворено Секретаріат Ради єврорегіону та 4 Робочих Комісії. Ці органи розробили пріоритетні напрями діяльності єврорегіону та механізми їх реалізації, План дій Ради єврорегіону, Регламент роботи Секретаріату Ради єврорегіону, Положення про кожну Робочу Комісію та Переліки проектів, затверджені відповідними рішеннями Ради єврорегіону. У рамках транскордонного об'єднання відбулися міжнародні наукові конференції з питань міжнаціональних взаємин та охорони довкілля за участю членів єврорегіону та його партнерів з Австрії, Німеччини, Франції. Одним із досягнень формування є прийняття і реалізація з 1.07.2001 р. Рішення Ради єврорегіону щодо скасування місцевих зборів і платежів при перетині державних кордонів усіма фізичними та юридичними особами, що мешкають або зареєстровані на його території. Завдяки цьому інтенсифікувалися контакти між установами освіти і культури.

1 серпня 2008 року на МПП „Сірет-Порубне” відбулося надзвичайне засідання ради Єврорегіону „Верхній Прут”. Головування Радою єврорегіону „Верхній Прут” було передано Чернівецькій області (Україна). Виконавчим Головою Ради єврорегіону „Верхній Прут” обрали голову Чернівецької обласної державної адміністрації Володимира Куліша [2].

Спеціальним розпорядженням від 14 лютого 2002 р. уряд України визначив єврорегіон „Верхній Прут” як пілотний для „експериментального опрацювання в його межах механізмів транскордонного співробітництва як елементів процесу європейської інтеграції і розбудови регіональної політики”. Після встановлення обсягів державної підтримки цих проектів наша область та інші члени єврорегіону визначають можливості фінансування їхньої частини з місцевих бюджетів і нададуть

відповідні пропозиції для отримання фінансової й технічної допомоги від міжнародних програм. Поняття “пілотний статус” означає, що відповідно до чинного законодавства України, міжнародних угод і договорів та Угоди про утворення єврорегіону “Верхній Прут”, його Статутом, рішенням Ради єврорегіону та її звернень до Президентів і урядів трьох країн, на базі цього єврорегіону за умов міжурядової взаємодії з Республікою Молдова і Румунією передбачається послідовне визначення і відпрацювання необхідних умов, механізмів та реалізація членами єврорегіону конкретних проектів.

Однією з основних цілей запровадження пілотного статусу для єврорегіону “Верхній Прут” є розширення на українську територію деяких правил підтримки регіональних проектів, що діють у депресивних регіонах країн ЄС і на території країн-кандидатів до вступу в Євросоюз. За існуючою практикою Європейського фонду регіонального розвитку допомога з боку ЄС (у розмірі до 85 % загальних витрат) надається таким регіонам тільки як доповнення до національних асигнувань, а не замість них. Перший позитивний результат за цим напрямком був досягнутий на V Екологічній Конференції Регіонів Європи (Філлах, Австрія, 27-28.09.2001 р.). Резолюція конференції пропонує Комісії ЄС та іншим міжнародним структурам і фондам розповсюдити програми, що діють для країн-кандидатів до вступу в ЄС також і на єврорегіони, які утворені адміністративно-територіальними одиницями України і цих країн.

До основних напрацювань регіону у сфері транскордонного співробітництва можна віднести першу в Україні концепцію цільової Програми транскордонного співробітництва, розроблену Чернівецькою облдержадміністрацією, схвалену рішенням Міжвідомчої комісії з питань розвитку транскордонного співробітництва і єврорегіонів, Чернівецькою обласною радою та попередньо погоджену 14 центральними органами виконавчої влади і профільним Комітетом Верховної Ради України. Основні положення Концепції підтримано у висновках VI засідання Парламентського комітету „Україна-ЄС” і у рішеннях українсько-австрійської та українсько-баварської міжурядових комісій, що надалі знайшло відображення у резолюції Європарламенту

„Ширша Європа – Сусідство: Нові рамки для відносин зі східними та південними сусідами”.

Ще у 2004 р. Чернівецькою областю та румунськими членами єврорегіону „Верхній Прут” погоджено систему з понад 70 „дзеркальних” транскордонних проектних пропозицій (зокрема, розбудова прикордонної інфраструктури в дзеркальному відображенні). Цей підхід застосовано й у Програмах Сусідства ЄС та у пропозиціях щодо пілотного регіонального проекту з європейської інтеграції, закладеного Світовим банком до Стратегії допомоги Україні на 2004-2007 рр. [2].

Важливий напрямок діяльності єврорегіону – розвиток транскордонного туризму, зокрема фольклорного, культурно-етнічного, релігійного, сільського зеленого, екологічного та рекреаційної діяльності. Для цього належить утворити туристичну трасу “Верхній Прут”, відповідну інфраструктуру, поліпшити умови залучення інвестицій тощо. Проектом об’єднання планується облаштування туристичних маршрутів у прикордонних районах єврорегіону.

Одна з особливостей Єврорегіону “Верхній Прут” – створення та функціонування в його складі Екоєврорегіону. Використання такої моделі надасть можливість забезпечити сталий соціально-економічний розвиток, поліпшити конкурентоспроможність продукції та послуг, підвищити рівень безпеки [3, с.81]. Створення Регіонального Центру Чистих Виробництв “Cleaner Production” з відділеннями в Чернівцях, Сучаві та Белці сприятиме трансферу сучасних західних технологій у базові галузі регіону, а також забезпечить:

- послідовне зменшення в них енергоресурсоємності;
- запровадження ефективних технологій поводження з відходами;
- розбудову системи моніторингу із застосуванням сучасних геоінформаційних технологій у басейнах прикордонних річок за Дунайською програмою;
- підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг за рахунок зменшення їх енергоресурсоємності;
- поліпшення якості та залучення нових технологій з одночасним підвищенням рівня техногенно-екологічної безпеки в регіоні.

Для утворення нового Регіонального Центру на базі єврорегіону „Верхній Прут” потрібні узгоджені дії урядів трьох країн.

У рамках єврорегіону „Верхній Прут” проведено низки заходів:

• 20.07.07 відбулося засідання Робочої Комісії єврорегіону „Верхній Прут” з питань економіки, інфраструктури та туризму, під час якого був затверджений План діяльності Робочої Комісії на 2007 рік;

• погоджено партнерство з Сучавською повітовою Радою Румунії в проекті транскордонного співробітництва „Розвиток альтернативної транскордонної транспортної мережі між Україною та Румунією”;

• офіційно засвідчено готовність та підписано декларацію про партнерство з Сучавською повітовою Радою в рамках транскордонного проекту за бюджетом Програми Сусідства „Україна-Румунія” PHARE/CBC 2005, що передбачає реконструкцію транспортного сполучення Ізвоареле Сучеавей – Шепіт;

• 15.03.07 відбулася зустріч з генеральним консулом Румунії Р.Сендулеску і першим заступником голови ОДА В.Павлюком стосовно реалізації Проекту „Поцілунок Гір”, який передбачає реалізацію заходів, що впливають на ключові важелі сталого розвитку прикордонних гірських регіонів України, зокрема, Сторожинецького, Путильського та Вижницького районів Чернівецької області;

• 19.03.07 відбулася робоча зустріч з керівником проекту „Поцілунок Гір” професора Раду Рея із заступником голови ОДА В.Усиком і головами РДА Сторожинецького, Путильського та Вижницького районів;

• 14-16.09.07 у м. Сучава (Румунія) проведений Буковинський туристичний ярмарок, на якому представлена презентація Чернівецької області, проведені зустрічі з керівництвом Сучавської повітової ради, представниками ТПП Сучави та підприємцями, які працюють у туристичній галузі Румунії;

• 1 серпня 2008 року на МПП „Сірет-Порубне” відбулося засідання ради єврорегіону „Верхній Прут”, де проаналізовано надзвичайну ситуацію, яка склалася внаслідок катастрофічної повені на територіях транскордонного регіону.

Під час засідання були визначені два проекти, які є основними для своєчасного попередження та інформування населення єврорегіону „Верхній Прут”: створення управління з контролю за рівнями води в річках Прут і Дністер, створення системи своєчасного інформування. Румунська сторона висловила бажання підтримати райони Республіки Молдова у розробці проектів за програмами Європейського Союзу.

Ї 14 серпня 2008 року в м. Бричанах (Республіка Молдова) проведена зустріч між головами сільських рад прикордонних населених пунктів у межах єврорегіону „Верхній Прут” для представлення можливостей фінансування в рамках Спільної Операційної програми „Румунія-Україна-Молдова 2007-2013” та визначення спільних проектів щодо запобігання стихійного лиха”;

Ї 29 серпня 2008 року в м. Чернівці відбулося засідання Ради єврорегіону „Верхній Прут” щодо співробітництва органів місцевого самоврядування членів єврорегіону, розробки спільного проекту створення системи оповіщення про загрози регіонального характеру в рамках Операційної програми „Румунія-Україна-Молдова 2007-2013 роки”, а також прийнято рішення про створення спільного фонду фінансування в рамках єврорегіону „Верхній Прут” з метою подолання стихійного лиха.

Започаткування нових Операційних програм Європейського інструменту сусідства і партнерства на 2007-2013 роки надасть можливість партнерам єврорегіону прийняти рішення щодо співфінансування і реалізації конкретних транскордонних проектів та встановлення партнерства єврорегіону „Верхній Прут” у Європейських трансрегіональних структурах.

15 вересня 2008 року відбулося спільне засідання депутатів Чернівецької обласної ради та Сучавської повітової ради. За результатами засідання прийнята резолюція та обговорені такі питання у сфері соціально-економічної співпраці:

1. Відновлення та подальший розвиток транскордонних транспортних сполучень у Чернівецькій області та Сучавському повіті. Щодо цього питання представники органів регіональної влади Чернівецької області та Сучавського повіту вирішили спільно підготувати звернення до Урядів України і Румунії щодо підтримки проектів стосовно розвитку транс'європейської і

місцевої транспортної інфраструктури відповідно до послання Єврокомісії до Ради ЄС та Європейського Парламенту від 31.01.07 COM(2007) 32 final „Розширення основних транс'європейських транспортних осей до сусідніх країн. Настанови щодо транспорту в Європі та сусідніх регіонах”, а також проектів щодо можливостей транзиту енергоносіїв через українсько-румунський кордон і з розбудови необхідної прикордонної інфраструктури для включення до Спільної операційної програми „Румунія-Україна-Молдова” із забезпеченням співфінансування з відповідних міжнародних, національних, місцевих і приватних джерел.

2. Планування спільних дій та транскордонних проектів з моніторингу, попередження, запобігання та ліквідації наслідків природно-техногенних надзвичайних ситуацій у басейнах прикордонних річок. Зокрема, представники органів регіональної влади Чернівецької області та Сучавського повіту вирішили спільно внести до Урядів України та Румунії узгоджені пропозиції щодо розміщення у Чернівецькій області та Сучавському повіті Постійного секретаріату Карпатської конвенції та до кінця 2008 року підтримати доопрацювання проекту „Реформування основи трансрегіонального інтегрованого попередження забруднень, контролю і трансферу кращих доступних технологій у прикордонних басейнах річок”, розроблений державними природоохоронними агенціями Чернівецької області, Сучавського і Ботошанського повітів Румунії у тристоронній проект за участі молдовської сторони, а також розробити і подати до Спільної операційної програми „Румунія-Україна-Молдова” на 2007-2013 роки спільні проекти, розглянуті на засіданні Ради єврорегіону „Верхній Прут” 29.08.08. Спільна презентація можливостей трансрегіональної співпраці єврорегіону „Верхній Прут” як „лабораторії Ширшої Європи Регіонів”. Учасники засідання підтримали пропозицію щодо спільної презентації єврорегіону „Верхній Прут” у рамках зустрічі в м.Ясах (Румунія) з Комісаром ЄС з питань регіональної політики Данутою Хюбнер, на Економічному форумі та Саміті ЦЄІ в Кишиневі (Республіка Молдова), в рамках III Робочої зустрічі ЦЄІ-Буковина в листопаді 2008 року та у Брюсселі в 2009 році, термін якої буде спільно узгоджено пізніше, за

підтримки європарламентарів з країн, адміністративно-територіальні одиниці яких є партнерами обох регіонів [2].

Пропозиції щодо підвищення ефективності транскордонних економічних зв'язків єврорегіону "Верхній Прут":

1. Необхідно оптимізувати митні платежі для громадян і суб'єктів підприємницької діяльності, що займаються виробництвом та наданням послуг безпосередньо на території єврорегіону. Це дасть можливість поліпшити економічну ситуацію, збільшити бюджетні надходження та відновити традиційні економічні зв'язки. До такого партнерства належить віднести поставку молдовських овочів і фруктів для переробки на чернівецьких підприємствах, розширення експорту українських будівельних матеріалів до румунських повітів, розвиток сучасних видів прикордонного туризму, взаємовизнання відповідності товарів і послуг тощо.

2. Виявити спільні пріоритети регіонального розвитку та транскордонного співробітництва на коротко-, середньо- і довгострокову перспективу у контексті Програми інтеграції України до ЄС та Концепції державної регіональної політики.

3. Вивчити ємність і пріоритети регіональних ринків товарів, послуг і можливості транскордонної кооперації через єврорегіон "Верхній Прут".

4. Визначити перспективи відновлення та подальшої розбудови прикордонної транспортної інфраструктури транс'європейських і місцевих залізничних, автомобільних сполучень у зоні майбутніх східних кордонів ЄС у контексті реалізації транзитної ролі України.

5. Сформуванню й узгодити з межуючими членами єврорегіону оптимальну інфраструктуру державного кордону (мережі пунктів перетину кордону), зокрема черговості облаштування існуючих і створення нових, особливостей візового режиму та порядку перетину кордону фізичними і юридичними особами, зареєстрованими на території єврорегіону.

6. Узгодити з членами і партнерами єврорегіону "Верхній Прут" наявні можливості та перспективи розвитку транскордонного туризму, необхідної для цього інфраструктури й інвестиційного потенціалу.

7. Наблизити регіональну економічну політику в Україні до

стандартів і програмних стратегій відповідно до основоположних принципів функціонування структурних фондів ЄС на період 2000-2010 рр.

8. Активізувати підприємницьку діяльність, впровадити розроблені спільні економічні проекти, підвищити кооперацію між підприємствами на території єврорегіону “Верхній Прут”.

Успішний розвиток єврорегіону “Верхній Прут” вимагає узгодженого формування його членами і трьома державами відповідної інфраструктури для реалізації спільних проектів. Головними рисами такої інфраструктури мають стати її дієздатність за існуючих соціально-економічних умов і нормативно-правових труднощів та привабливість для потенційних інвесторів. Для цього необхідно погодити спільні дії за такими напрямками:

• узгоджена оптимізація митних та інших процедур перетину кордонів, взаємне визнання сертифікатів якості, зменшення, принаймні на 50% розмірів державних платежів і податків на товари, що виготовляються, і послуги, що надаються на території єврорегіону “Верхній Прут”, транскордонного туризму, медико-рекреаційної діяльності, культури і науки;

• визначення на міжурядовому рівні обсягів дольової участі у спільних прикордонних проектах за рахунок грантів, одержуваних Урядами Республіки Молдова, Румунії й України від міжнародних фінансових структур (TACIS, PHARE, EBRD, WBRD і т.д.) для реалізації національних і регіональних програм, що мають спільні цілі у сфері транскордонного співробітництва;

• вирішення разом з ЄС та іншими міжнародними структурами питань тіснішої взаємодії міжнародних програм, що діють на території країн ЦСЄ і СНД, для забезпечення спільного формування цими єврорегіонами разом з європейськими партнерами сучасної інфраструктури транскордонного співробітництва.

Важливість суттєвої активізації транскордонного співробітництва на західному кордоні держави диктується також суттєвими змінами геополітичної ситуації – безпосереднім наближенням кордонів ЄС до України. Зазначене вище потребує:

• розроблення програми розвитку єврорегіонального співробітництва на стратегічну перспективу;

Ї розширення повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо надання їм більшої самостійності у вирішенні спільних з прикордонними регіонами інших держав завдань регіонального та місцевого розвитку;

Ї поглиблення зв'язків із сусідніми країнами в разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій транскордонного характеру, розбудова пан'європейської екологічної мережі, мають передбачати проведення спільно із сусідніми країнами заходів щодо захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій, створення біосферних заповідників, національних природних парків, природних заповідників. Вони здійснюватимуться також на території областей України, що межують з Румунією та Республікою Молдова.

Список використаних джерел:

1. Мікула Н.А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво. – Львів: Арал, 2004. – 395 с.
2. Співпраця в рамках Єврорегіону „Верхній Прут”: Матеріали Чернівецької обласної державної адміністрації. – 2008.
3. Бройде З.С. Экоеврорегион – новый механизм субрегионального сотрудничества, обеспечения устойчивого развития и техногенно-экологической безопасности // Транскордонне співробітництво у поліетнічних регіонах Східної та Південно-Східної Європи: Матеріали наукового симпозиуму. – Чернівці: Золоті литаври, 1999. – С.75-83.